

Котикова Олена Михайлівна

професор кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, кандидат педагогічних наук

Постановка проблеми у загальному вигляді... З'ясування стану професійної психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів потребує обґрунтування методики та організації констатувального етапу дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Основні результати дослідження, присвяченого теоретико-методичним основам психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів, викладені у численних публікаціях автора [1; 2; 3; 4 та ін.]. У своїй монографії ми обґрунтували загальні підходи до створення методики дослідження психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів на різних її етапах [5]. Розкриємо докладніше методику та організацію констатувального етапу дослідження стану їх професійної психолого-педагогічної підготовки.

Формулювання цілей статті... Метою дослідження виступає обґрунтування методики та організації констатувального етапу дослідження стану професійної психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Метою констатувального етапу дослідження було дослідження сучасного стану професійної психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів в університетах України задля подальшого розроблення концепції, змісту і структури, методів і форм, моделі практико-орієнтованої психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів.

Відповідно до логіки емпіричного дослідження, на підготовчому етапі необхідно було здійснити аналіз змісту, структури, методів форм існуючої професійної психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів, а також рівнів їх спеціальної психолого-педагогічної компетентності.

У процесі емпіричного дослідження вирішувалися такі завдання:

1. Дослідити стан професійної психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів.
2. Дослідити стан спеціальної психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів за результатами їх професійної психолого-педагогічної підготовки.

3. Намітити можливі шляхи формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів.

Для вирішення дослідницьких завдань та перевірки висунутих гіпотез застосовувалися різноманітні методи, зокрема:

- методи збирання інформації (психодіагностика, анкетне опитування, експертне оцінювання);
- кількісні (математичні та статистичні методи) та якісні (аналіз, синтез, порівняння) методи опрацювання експериментальних даних;
- інтерпретаційні методи (визначення закономірностей, формулювання підсумків та висновків).

Для збору первинної емпіричної інформації використовувалися як готові психодіагностичні методики, так і особисті розробки автора.

Для опрацювання дослідницьких даних і розрахунку статистичних показників використовувалася прикладна комп'ютерна програма SPSS for Windows, версії 16.0 та 11.5.0. При цьому використовувалися непараметричні статистичні критерії. Програма констатувального етапу дослідження подана у таблиці 1.

Таблиця 1

Програма констатувального етапу експериментального дослідження

Назва етапу	Зміст експериментальної роботи
Підготовчий	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз наукової літератури з проблеми психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів • обґрунтування поняття, структури та рівнів психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів • розроблення методики дослідження психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів
Констатувальний	<ul style="list-style-type: none"> • дослідження стану професійної психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів • констатація стану спеціальної психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів
Результуючий	<ul style="list-style-type: none"> • узагальнення результатів констатувального етапу експерименту, розроблення концепції, змісту, форм та методів, моделі та методики психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів

На констатувальному етапі експерименту у дослідженні взяли участь 325 студентів четвертих-п'ятих курсів юридичних спеціальностей п'яти університетів України: Одеської національної юридичної академії, Київського університету права НАН України, Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Київської державної академії водного транспорту імені Гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, Ужгородського національного університету.

Методика дослідження спеціальної психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів також передбачала аналіз сформованості *мотиваційного, пізнавального, особистісного, поведінкового компонентів*. При цьому критерії, показники, і, відповідно методики їх діагностики дещо відрізнялися від тих, які використовувалися на етапі базової психолого-педагогічної підготовки. Наводимо їх у таблиці 2.

Таблиця 2.

Методи дослідження емпіричних показників спеціальної психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів

Компонент	Критерій	Показники	Методики
Мотиваційний	Наявність мотивації до вивчення професійної ППД	Інтерес до набуття психологічної компетентності в процесі вивчення	Анкета «Ставлення до професійної психолого-педагогічної

		дисципліни «Юридична психологія»	підготовки» (авторська розробка)
Пізнавальний	Узгодженість суб'єктивної та об'єктивної оцінки психолого-педагогічних знань	Самооцінка знань з «Юридичної психології» Знання психолого-педагогічних умінь, необхідних для обраної конкретної юридичної професії Успішність опанування дисципліни «Юридична психологія»	Анкета «Ставлення до результатів професійної психолого-педагогічної підготовки» (авторська розробка) Анкета «Ставлення до результатів професійної психолого-педагогічної підготовки» (авторська розробка) Успішність за результатами ПМК та/або здачі іспиту з дисципліни «Юридична психологія»
Особистісний	Наявність комунікативних та організаційних здібностей	Комунікативні та організаційні здібності	Тест КОС В.В.Синявський-Б.О.Федоришин
Поведінковий	Сформованість психолого-педагогічних умінь, необхідних для виконання професійно важливих ролей діагноста, дослідника, мотиватора, організатора, консультанта, оратора	Самооцінка професійно-психологічної компетентності Самооцінка сформованості умінь: діагностичних, дослідницьких, самоорганізації, організації інших, розуміння власних мотивів, розуміння мотивів інших, спонукання себе до дії, мотивування інших, самоконтролю, контролю інших, консультаційних, ораторських	Анкета «Ставлення до результатів професійної психолого-педагогічної підготовки» (авторська розробка)

З таблиці 2 видно, що такий показник, як «доцільність вивчення дисципліни» не використовувався з огляду на те, що дисципліни циклу професійної і практичної підготовки, до якої належить і «Юридична психологія», здебільшого є вибірковими. У таблиці вказана саме ця дисципліна, проте при анкетуванні студентів у різних університетах зазначалася саме та психологічна чи педагогічна дисципліна, яку вони вивчали, наприклад, «Психологія і педагогіка професійної діяльності».

Сформованість компонентів психолого-педагогічної компетентності на етапі професійної психолого-педагогічної підготовки визначається досягнутістю рівнів такої компетентності. Охарактеризуємо їх.

Високий рівень. Студенти мають інтерес до набуття психологічної/психолого-педагогічної компетентності в процесі вивчення відповідної дисципліни циклу професійної і практичної підготовки. Знання, отримані в процесі вивчення зазначеної дисципліни вважають глибокими, достатніми для спілкування, здійснення управління, виховного впливу, виявляють знання відповідності психолого-педагогічних умінь, обраній конкретній юридичній професії, за якою хотіли б працювати у майбутньому. Самооцінка професійно-психологічної компетентності – висока. Така самооцінка підтверджується результатами академічної успішності за даною дисципліною. Комунікативні та організаційні здібності розвинуті на високому рівні. Студенти вважають, що переважаючу більшість професійно важливих психолого-педагогічних умінь вони набули в процесі професійної психолого-педагогічної підготовки.

Середній рівень. Студентам важко остаточно визначитися з тим, чи викликала у них інтерес дисципліна, якою представлена професійна психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів. Знання, отримані в процесі вивчення зазначеної дисципліни вважають неповними, не зорієнтованими на виконання професійних завдань, виявляють знання лише

деяких психолого-педагогічних умінь, які необхідні для обраної конкретної юридичної професії, за якою хотіли б працювати у майбутньому або утруднюються з визначенням значущості зазначених умінь. Самооцінка професійно-психологічної компетентності – середня. Самооцінка знань з даної дисципліни не узгоджується з результатами академічної успішності за даною дисципліною. Простежується розбіжність у рівнях розвитку комунікативних та організаційних здібностей. У самооцінці сформованих психолого-педагогічних умінь, необхідних для виконання професійно важливих ролей спостерігається дисгармонія: при переважанні умінь, сформованих частково, інші визнаються сформованими або не сформованими.

Низький рівень. Студенти не вважають дисципліну, якою представлена професійна психолого-педагогічна підготовка такою, яка становить для них інтерес. Академічна успішність з дисципліни, якою представлена професійна психолого-педагогічна підготовка є низькою. Свої знання з даної дисципліни студенти вважають фрагментарними, які не дають уявлення про специфіку майбутньої професійної діяльності, утруднюються з визначенням психолого-педагогічних умінь, необхідних для обраної конкретної юридичної професії, з якою пов'язують своє майбутнє або вказують їх помилкові співвідношення. Самооцінка професійно-психологічної компетентності – низька. Комунікативні та організаційні здібності – на середньому або низькому рівнях. У самооцінці сформованих психолого-педагогічних умінь, необхідних для виконання професійно важливих ролей спостерігається дисгармонія: при переважанні несформованих умінь, інші визнаються сформованими частково.

Анкета «*Ставлення до результатів професійної психолого-педагогічної підготовки*» була створена задля визначення рівнів спеціальної психолого-педагогічної компетентності, а також з метою отримання інформації щодо умінь, які, на думку опитуваних: мають бути притаманні юристу; яких студенту-майбутньому юристу бракує в житті; яких студент-майбутній юрист хотів би набути з метою опанування конкретною юридичною спеціалізацією (позначалась якась одна бажана). До переліку умінь було внесено: розуміння мотивів власної поведінки, спонукання себе та інших до взаємодії, самоконтролю, контролю інших, діагностичні, консультативні, ораторські, дослідницькі. За інструкцією, студент міг обрати усі уміння або не обрати жодного. Останнє запитання анкети стосувалося уявлень студентів щодо того, яким чином, на їх думку, було б доцільно вдосконалити психолого-педагогічну підготовку в плані її практико-орієнтованого характеру. За результатами відповідей на це запитання, наданих у довільній формі, надалі підраховувалася кількість згадувань тих чи інших бажаних форм і методів навчання.

Анкета містила як відкриті, так і закриті запитання. На закриті запитання пропонувалися три варіанти відповідей, які відповідали трьом рівням компетентності: «так, не знаю, ні»; «успішно, важко сказати, невдало», «постійно, інколи, ніколи», «маю знання глибокі, достатні для спілкування, здійснення управління, виховного впливу»; «маю знання, але вони не зорієнтовані на виконання практичних завдань»; «маю знання, але не вмію їх застосовувати», «маю знання фрагментарні, які не дають уявлення про специфіку майбутньої професійної діяльності»; «уміння сформовані, сформовані частково, не сформовані» тощо. Кількість запитань – 9.

Тест *КОС (комунікативних і організаторських схильностей) В.В.Синявського-Б.О.Федорошишина* було використано задля дослідження сформованості особистісних якостей, які забезпечують спеціальну психолого-педагогічну компетентність майбутніх юристів [6, с.125-129].

Для аналізу даних використовувалася весь арсенал статистичних та інтерпретаційних методів: кількісні – математичні, статистичні методи (побудова графіків, таблиць, перевірка значущості статистичних розбіжностей тощо) та якісні (аналіз і синтез отриманих даних, їх систематизація та порівняння, визначення закономірностей, формулювання підсумків та висновків). Для опрацювання дослідницьких даних і розрахунку статистичних показників використовувалася прикладна комп'ютерна програма SPSS for Windows, версії 16.0 та 11.5.0.

Об'єктивність отриманих даних забезпечувалася значною кількістю вибірки досліджуваних, використанням різноманітних, взаємодоповнюючих діагностичних засобів, перевіркою статистичної значущості отриманої інформації.

• **Висновки...** Обґрунтування методики та організації констатувального етапу дослідження стану професійної психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів надало можливість визначити такі методи дослідження: методи збирання інформації (психодіагностика, анкетне опитування, експертне оцінювання); кількісні (математичні та статистичні методи) та якісні (аналіз, синтез, порівняння) методи опрацювання експериментальних даних; інтерпретаційні методи (визначення закономірностей, формулювання підсумків та висновків).

Особисті розробки автора виявились ефективними для вимірювання критеріїв, показників спеціальної психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів.

Список літератури

1.Котикова О.М. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів до виконання професійних ролей / О. М. Котикова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Вінниця : 2010. – Вип. 25. – С. 378–384.

2.Котикова О. М. Психолого-педагогічна підготовка у стандартах юридичної освіти / О. М. Котикова // Проблеми освіти : наук. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти. – К., 2008. – Вип. 56. – С. 26–30.

3.Котикова О. М. Результати формування ключової психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів / О. М. Котикова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : зб. наук. праць. Сер. Педагогіка і психологія. – 2011. – Вип. 33. – С. 263–268.

4.Котикова О.М. Результати формування професійної психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. – К., 2011 – Вип. 14 (24). – С. 224–229.

5. Котикова О. М. Практико-орієнтована психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів : монографія / О. М. Котикова. – К. : КНЕУ, 2010. – 343, [1] с.

6. Психологія та педагогіка : [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / Л. В. Музичко, А. В. Тімакова, Л. В. Корват та ін. ; за ред. Л. В. Музичко. – К. : КНЕУ, 2008. – 303 с.